

**VAĐENJE I UKLANJANJE PODRTINA I PTONULIH STVARI PREMA
POMORSKOM ZAKONIKU REPUBLIKE HRVATSKE**

(materijal za nastavu i pripremu kolokvija iz predmeta *Pomorsko i općeprometno pravo*)

1. Uvodni dio

Zakonom o izmjenama i dopunama Pomorskog zakonika iz 2013. (NN 56/2013) u temeljni hrvatski nacionalni izvor pomorskog prava dodana je posve nova Glava VI Dijela osmog (članci 840.a i 840.z) pod naslovom „Vađenje i uklanjanje podrtina i potonulih stvari“. Novelom Pomorskog zakonika iz 2019. te su odredbe još jednom revidirane, uzimajući u obzir praktična iskustva u njihovoj šestogodišnjoj primjeni. Zapravo, riječ je o tome da su u Pomorski zakonik vraćene odredbe koje su brisane još 2004., kada je taj propis, u međuvremenu više puta mijenjan, stupio na snagu, zamijenivši do tada važeći Pomorski zakonik iz 1994. (koji je, usput budi rečeno, sadržavao odredbe o vađenju i uklanjanju potonulih stvari). Kao obrazloženje za izostavljanje odredaba o vađenju i uklanjanju podrtina i potonulih stvari u Pomorskom zakoniku iz 2004. navodilo se da, prema Konvenciji o spašavanju iz 1989., vađenje potonulih stvari predstavlja jedan oblik spašavanja.

Međutim, između instituta spašavanja s jedne strane, i vađenja i uklanjanja podrtina i potonulih stvari s druge strane (u daljnjem tekstu: vađenje i uklanjanje), postoji bitna razlika. Vađenje i uklanjanje je u prvom redu dio upravnoga pomorskog prava kojim se uređuju prvenstveno odnosi između vlasnika podrtine ili druge potonule stvari i obalne države na čijem području (ili pod čijom jurisdikcijom) se nalazi podrtina, odnosno potonula stvar. Za razliku od toga, spašavanje je prvenstveno institut privatnog imovinskog pomorskog prava, koji u prvom redu rješava pitanje odnosa između vlasnika spašene imovine i spašavatelja.

U međuvremenu je i u međunarodnoj pomorskopravnoj i drugoj stručnoj javnosti ojačalo stajalište da vađenje i uklanjanje ima bitnih javnopravnih i privatnopravnih obilježja različitih od spašavanja. Najbolji dokaz tome je donošenje Međunarodne konvencije o uklanjanju podrtina, Nairobi, 2007. Republika Hrvatska stranka je Nairobi konvencije, a odredbe Pomorskog zakonika sačinjene su, uz određene prilagodbe, po uzoru upravo na taj međunarodni ugovor.

2. Vađenje i uklanjanje prema odredbama Pomorskog zakonika

Odredbe Pomorskog zakonika o vađenju i uklanjanju u Pomorskom zakoniku podijeljene su zasebnim odjeljcima na:

1. Opće odredbe
2. Odredbe o vađenju podrtina i potonulih stvari
3. Odredbe o obveznom uklanjanju podrtina i potonulih stvari.

2.1. Opće odredbe

Opće odredbe sadržavaju definicije svih za ovaj institut bitnih pojmova (podrtina, potonula stvar, pomorska nesreća, opasnost, povezani interesi, uklanjanje, vađenje, ovlaštena osoba, pošteni nalaznik, izvođač (čl. 840.a) Pod uklanjanjem se smatra svaki oblik sprječavanja, smanjenja ili otklanjanja opasnosti prouzročene podrtinom, odnosno potonulom stvari. Vađenje podrazumijeva podizanje podrtine, odnosno potonule stvari na površinu te druge mjere vađenja stvari iz mora. Iz definicije podrtine vidljivo je da ona obuhvaća sve vrste „pomorskih“ podrtina (brod, teret), s bitnim obilježjem da je ona nastala nakon pomorske nesreće, dok se pod potonulim stvarima podrazumijevaju druge vrste stvari koje mogu biti potopljene, nasukane (ili se razumno može očekivati da će takve postati), bez obzira je li takvo njihovo stanje prouzročeno pomorskom nesrećom ili ne.

Pomorski zakonik predviđa obvezu vlasnika podrtine ili potonule stvari da je ukloni, pri čemu je propisana objektivna odgovornost vlasnika prema trećima nastala zbog toga što vlasnik nije izvršio tu svoju obvezu. On se može osloboditi odgovornosti samo ako dokaže: 1. da šteta potječe od nekog nepredvidljivog uzroka koji se nalazio izvan stvari, a koji se nije mogao spriječiti, izbjeći ili otkloniti, 2. da je šteta u cijelosti prouzročena radnjom ili propustom treće osobe učinjenim u namjeri da se prouzroči šteta, 3. da je šteta u cijelosti prouzročena štetnom radnjom nadležnog javnog tijela. Tim egzoneracijskim razlozima treba dodati i mogućnost cjelovitog ili djelomičnog oslobođenja odgovornosti u slučaju da je šteta u cijelosti, odnosno djelomično, prouzročena radnjom ili propustom oštećenika učinjenim u namjeri da se prouzroči šteta ili iz nepažnje.

Propisana je i općenita dužnost svake osobe koja ima saznanja o podrtini ili potonuloj stvari da o tome obavijesti nadležnu lučku kapetaniju, pri čemu se podrtina odnosno potonula stvar ne smije neovlašteno dirati, pomicati, premješati ili na bilo koji drugi način mijenjati njeno postojeće stanje.

2.2. Odredbe o vađenju podrtina i potonulih stvari

U ovom odjeljku Pomorski zakonik uređuje *dobrovoljno* vađenje i uklanjanje, kod kojega ne postoji element opasnosti za okoliš i općenito za sigurnost na moru pa stoga ne dolazi do obveznog naloga lučke kapetanije da se podrtina ili potonula stvar ukloni. Odredbe ovoga odjeljka su uglavnom postupovne prirode, ali se njima u isto vrijeme uspostavlja pravni odnos između vlasnika podrtine, odnosno potonule stvari koji dobrovoljno poduzima radnje vađenja i uklanjanja i lučke kapetanije kao predstavnika javne vlasti. Propisuje se tko smije poduzimati radnje vađenja, kao i postupak nadzora tijela javne vlasti nad provedbom vađenja.

Vađenje može poduzeti samo tzv. ovlaštena osoba, koju, kako je već navedeno, Pomorski zakonik precizno definira u odredbi članka 840.a, baš kao što je to učinjeno i s drugim osobama koje su na različite načine uključene u proces vađenja i uklanjanja. Ovlaštena osoba inicira vađenje podnošenjem zahtjeva lučkoj kapitaniji, koje, u slučaju kada su za to ispunjene zakonske pretpostavke, odobrava zasebnim rješenjem. Ovisno o prirodi konkretne stvari, može se dogoditi da lučka kapetanija prije davanja odobrenja mora ishoditi prethodnu suglasnost ministarstva nadležnog za poslove obrane, odnosno kulture.

Ako bi neka osoba izvodila vađenje bez odobrenja ili suprotno odluci nadležne lučke kapetanije, za štetu koja bi takvim vađenjem bila prouzročena, ta bi osoba odgovarala prema

općim odredbama o odgovornosti za štetu od opasne djelatnosti (dakle, primjenjuju se odgovarajuće odredbe Zakona o obveznim odnosima).

Ako je ovlaštena osoba nepoznata ili ako ona ne želi provesti vađenje, ili ga prekine, odnosno napusti, vađenje može poduzeti nadležna lučka kapetanija i tzv. pošteni nalaznik.

Budući da ovlaštena osoba ne mora uvijek raspolagati stručnim znanjima za sigurno vađenje, ona može (a ako joj lučka kapetanija u rješenju o odobrenju tako naloži, onda mora) angažirati stručnog izvođača radova, koji će s ovlaštenom osobom, lučkom kapitanijom ili s

poštenim nalaznikom sklopiti ugovor o obavljanju toga djela, pri čemu je propisana njegova odgovornost na temelju pretpostavljene krivnje (ali se ugovorom može i drugačije propisati).

Ako nije drugačije ugovoreno, izvođač radova ima zakonsko založno pravo na izvađenoj podrtini, odnosno potonuloj stvari te može tu stvar/podrtinu zadržati radi osiguranja namirenja svojih tražbina s naslova vađenja i čuvanja te podrtine, odnosno potonule stvari. Takvo pravo izvođač ipak neće imati ako se utvrdi da podrtina, odnosno potonula stvar predstavlja kulturno dobro ili ima vojni značaj.

2.3. Odredbe o obveznom uklanjanju podrtina i potonulih stvari.

U ovome odjeljku Pomorski zakonik većim dijelom preuzima rješenja prihvaćena u Nairobi konvenciji, s time da se obvezno uklanjanje proširuje na sve vrste potonulih i nasukanih stvari koje predstavljaju opasnost za okoliš, odnosno općenito za sigurnost na moru (za razliku od Nairobi konvencije koja propisuje obvezno uklanjanje samo za pomorske olupine – brod i teret, odnosno dijelove broda i tereta).

Ustanovljena je specifična upravna procedura za ustanovljenje postojanja spomenute opasnosti, a odredbama odjeljka se uređuje i procedura izvješćivanja, lociranja, označavanja i uklanjanja podrtina i potonulih stvari. Posebno se podrobno propisuje izdavanje naloga za uklanjanje koje se izdaje vlasniku, odobrenje za izvođenje uklanjanja, ovlast državnih tijela da interveniraju u hitnim situacijama po službenoj dužnosti ili u slučajevima kada nema pravovremene reakcije vlasnika.

Odredbama se propisuje dužnost zapovjednika pomorskog objekta i ovlaštene osobe da bez odgađanja izvijeste najbližu lučku kapetaniju kada je pomorski objekt sudjelovao u pomorskoj nesreći u kojoj je nastala podrtina. Lučka kapetanija može poduzimati propisane mjere za uklanjanje podrtine ili potonule stvari koja predstavlja opasnost, ali te mjere moraju biti u razmjeru s opasnošću (propisani su kriteriji za utvrđivanje postojanja i intenziteta opasnosti, npr. veličina podrtine, dubina vode na mjestu nesreće, je li riječ o posebno osjetljivom morskom području, blizina pomorskih plovni putova itd.). Lučka kapetanija najprije locira točan položaj podrtine, zatim je označava u skladu s međunarodno prihvaćenim propisima i standardima te rješenjem nalaže vlasniku da ukloni podrtinu u razumnom roku. Ako ovaj to ne učini, lučka kapetanija će to učiniti na najefikasniji i najbrži mogući način vodeći računa o sigurnosti i zaštiti morskog okoliša.

Valja naglasiti da vlasnik odgovara za troškove lociranja, označavanja i uklanjanja podrtine na temelju relativnoga kauzaliteta (relativna objektivna odgovornost), i to neograničeno. Može se osloboditi te odgovornosti samo ako dokaže postojanje nekog od sljedećih egzoneracijskih razloga: 1. nesreća iz koje je nastala podrtina (potonula stvar) je posljedica rata, neprijateljstva, građanskog rata, pobune ili iznimne, neizbježne i nesavladive prirodne pojave, 2. nesreća je u cijelosti prouzročena radnjom ili propustom treće osobe učinjenima u namjeri da se prouzroči šteta; 3. nesreća je u cijelosti prouzročena nemarom ili drugom štetnom radnjom nadležnog javnog tijela odgovornog za održavanje svjetala ili drugih sredstava za pomoć plovidbi. Dodatno, vlasnik neće odgovarati za navedene troškove i ako je to u suprotnosti s primjenjivom međunarodnom konvencijom ili odredbama Pomorskog zakonika koje uređuju: a) građansku odgovornost za štetu zbog onečišćenja uljem koje se prevozi kao teret, b) građansku odgovornost za štetu zbog onečišćenja pogonskim uljem, ili c) građansku odgovornost za nuklearne štete. Ovim dodatnim oslobođenjima zapravo se naglašava prednost u primjeni CLC, Bunker konvencije u odnosu na Nairobi konvenciju, odnosno prednost odredaba Pomorskog zakonika kojima se implementira CLC, odnosno Bunker konvencija, u odnosu na odredbe ovoga odjeljka o obveznom uklanjanju podrtina i potonulih stvari.

U pogledu odgovornosti za troškove lociranja, označavanja i uklanjanja podrtine važno je naglasiti da Pomorski zakonik propisuje obvezno osiguranje takve odgovornosti, popraćeno pravom oštećenika na izravnu tužbu prema osiguratelju te odgovornosti (P&I klub). Iako je odgovornost samog vlasnika podrtine za te troškove neograničena, odgovornost njegovog osiguratelja ipak je ograničena, i to do iznosa predviđenih LLMC 1976. kako je izmijenjena

Protokolom iz 1996. To znači da odgovornost vlasnika podrtine ne mora u svakom stvarnom slučaju biti u cijelome iznosu pokrivena osiguranjem.

Odgovornost vlasnika drugih opasnih stvari za spomenute troškove lociranja, označavanja i uklanjanja tih stvari je također zasnovana na neograničenoj odgovornosti utemeljenoj na relativnome kauzalitetu, istovjetno kao i u pogledu vlasnika podrtine, s tom razlikom na nije propisano obvezno osiguranje odgovornosti vlasnika tih stvari.

3. Uklanjanje podstandardnih brodova

Važno je razlikovati odredbe o obveznom uklanjanju podrtina i potonulih stvari, koje se nalaze u Glavi VI Dijela osmog Pomorskog zakonika, od odredaba toga zakonskog propisa, sadržanih u članku 171. (osobito stavci 7-16. toga članka), a koje uređuju pitanje uklanjanja podstandardnih brodova. Naime, podrtinu obilježava činjenica da je ona nastala kao posljedica pomorske nesreće, što kod podstandardnih brodova nije nužno – oni takvim bivaju utvrđenim u postupku inspeksijskog nadzora nadležnih državnih tijela nad tim brodovima. Kada se inspekcijom utvrdi postojanje takvog podstandardnog broda, može se, uz ispunjenje određenih pretpostavki, provesti uklanjanje takvog broda (koji nije podrtina) i u takvim situacijama ne primjenjuju se odredbe Pomorskog zakonika o uklanjanju podrtina nego odredbe sadržane u članku 171. Sukladno članku 171., inspekcija sigurnosti plovidbe može vlasniku podstandardnog broda (a to znači broda koji nije plovidbeno sposoban) rješenjem naložiti da u primjerenom roku poduzme mjere za njegovo uklanjanje uz nadzor kapetanije. Ako to vlasnik u određenom mu primjerenome roku to ne učini, kapetanija će tijelu koje upravlja lukom, odnosno kopnenim dijelom pomorskog dobra na čijem se području brod nalazi (odnosno, ovlaštenom trgovačkom društvu „Plovput d.o.o.“ ako se brod ne nalazi na tom području), narediti uklanjanje tog broda. Troškove i rizik takvog uklanjanja snosi vlasnik toga broda. To uklanjanje uključuje i prodaju broda na javnoj dražbi. Posebnim odredbama spomenutoga članka uređena su pitanja obavještanja, prekluzivnih rokova, distribucije sredstava dobivenih prodajom, polaganje eventualnog viška sredstava

dobivenih sudskom prodajom (koja su preostala nakon podmirenja troškova uklanjanja) u sudski depozit itd. Država ima založno pravo na uklonjenome brodu radi osiguranja troškova toga uklanjanja.

Korištena literatura:

Padovan. A.: *Recovery and Removal of Wrecks and Sunken Objects According to the Law on Amendments of the Croatian Maritime Code 2013*, European Maritime Day, Conference, Koper, 2013

Bolanča, A.: *Prometno pravo Republike Hrvatske*, Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet, 2016., str. 236.-241.

Pomorski zakonik, Narodne novine 181/2004, 76/2007, 146/2008, 61/2011, 56/2013, 26/2015, 17/2019.

Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije iz Nairobija o uklanjanju podrtina iz 2007., Narodne novine – Međunarodni ugovori 3/2017.